

SAĞLIK BAKANLIĞI
Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Hasta Hakları ve Tıbbi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı
Bakanlık Yayın No:963

ULAKBİM TR Dizinde Taranmaktadır

Hakemli Dergi
TSHD
Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi

ISSN: 2149-309X-Biannually
<https://edergi.saglik.gov.tr/>
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tshd>
Yıl/Year:2026/Haziran/June
Sayı/Issue: 27

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAĞLAMINDA YAŞILARIN SAĞLIK HAKKINI YENİDEN DÜŞÜNMEK

Özlem ŞAKAR¹

Makale Bilgileri/ Article info

Makalenin Türü/Article Type: Derleme
Geliş Tarihi / Date Received: 05.06.2025
Kabul Tarihi / Date Accepted: 26.01.2026
Yayın Tarihi / Date Published: 22.06.2026
DOI: 10.46218/tshd.1715292

Makale Künyesi/To cite this article:

Şakar Ö. (2026, Haziran). İklim Değişikliği Bağlamında Yaşlıların Sağlık Hakkını Yeniden Düşünmek. Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi (27), 1-14

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Özlem Şakar, Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı
sakarozlem431@gmail.com

Öz

Günümüz dünyasını tehdit eden iklim değişikliği, milyonlarca insanın sağlıklı bir şekilde yaşama hakkını elinden almaktadır. Özellikle dezavantajlı gruplar arasında bulunan yaşlılar, iklim değişikliği etkilerinden en fazla mağdur olabilecek kesimdir. Bu çalışma iklim değişikliği bağlamında yaşlıların sağlık hakkının yeniden düşünülmesi amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmanın amacına ulaşabilmek için doküman incelemesiyle ulusal ve uluslararası literatür taranmıştır. Araştırmada koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici sağlık hizmetlerini iklim değişikliğine dirençli hale getirmenin gerekliliği ortaya çıkarılmıştır. Sağlık kurumlarında görev yapan tıbbi sosyal hizmet uzmanlarının yaşlı dostu olmasının iklim değişikliğiyle mücadele sürecinde önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu süreçte yaşlılara yönelik iklim adaletinin geliştirilmesi için çabalamanın, yaşlıların kendi kaderini tayin hakkını geliştirmenin, yaşlıların uyum sağlama kapasitesini artırmanın, yaşlıyı çevresi içinde ele alıp değerlendirmenin, yaşlıların ve sağlık çalışanlarının iklim değişikliğine yönelik farkındalığını artırmanın ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesine öncülük etmenin yaşlıları desteklemek adına önemli müdahaleler olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca müdahalelerin bütüncül ve sürdürülebilir olmasına ve akademik araştırmaların yaygınlaştırılmasına da gerek duyulduğu belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İklim değişikliği, Yaşlılar, Sağlık hakkı, Sağlık hizmetleri, Sosyal çalışmacı.

RETHINKING THE HEALTH RIGHTS OF THE ELDERLY IN THE CONTEXT OF CLIMATE CHANGE

Abstract

Climate change, which threatens today's world, robs millions of people of their right to live a healthy life. Especially the elderly, who are among the disadvantaged groups, are the most vulnerable to the effects of climate change. This study has been prepared to rethink the right to health of the elderly in the context of climate change. In order to achieve the aim of the study, national and international literature was reviewed through document review. The study revealed the necessity of making preventive, curative and rehabilitative health services resilient to climate change. It was emphasized that the elderly-friendliness of medical social workers working in health institutions is important in the process of combating climate change. In this process, it has been argued that striving for the development of climate justice for the elderly, developing the right to self-determination of the elderly, increasing the adaptive capacity of the elderly, addressing and evaluating the elderly in their environment, raising the awareness of the elderly and health workers towards climate change and leading the improvement of health services are important interventions to support the elderly. There is also a need for interventions to be holistic and sustainable and for academic research to be disseminated.

Keywords: Climate change, Older people, Right to health, Health cares, Social worker.

¹ Doktorant, Yalova Üniversitesi, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, ORCID: 0009-0009-0431-035X

Giriş

Hakların özel bir türü olan insan hakları, herkesin sırf insan olmak itibarıyla doğuştan sahip olduğu vazgeçilmez, dokunulamaz ve mutlak haklardır. İnsan hakları, tarihsel süreç içinde birinci kuşak haklar (klasik haklar), ikinci kuşak haklar (sosyal haklar), üçüncü kuşak haklar (dayanışma hakları) ve dördüncü kuşak haklar olmak üzere en çok bilinen sınıflandırmaya tabi tutulmuştur (Güngör, 2016, ss. 29, 31, 37-38).

İkinci kuşak haklardan biri olan “sağlık hakkı” bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Sağlık hakkına dikkat çekmeden önce sağlığın tanımını yapmak yerinde olacaktır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sağlığı “yalnızca hastalık ve yeti yitiminin olmaması değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyilik hali” (WHO, 2020, s. 1) olarak tanımlamıştır.

Sağlık hakkı ulusal ve uluslararası topluma sorumluluklar yükleyen temel insan haklarından biridir. Bu hak sağlık sisteminin ve sağlık hizmetlerinin sunumu için önemli bir araçtır (Zengin, 2010, s. 51). Sağlık hakkı, sağlık hizmetlerini çevreleyen bir sağlık sistemi hakkı (Asher ve ark., 2007, s. 5) olarak değerlendirildiği için bu çalışmada sağlık hizmetleri bağlamında ele alınarak yaşlıların iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarıyla baş etmelerinde yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

İklim değişikliği, yirmi birinci yüzyılın en büyük ekolojik ve sosyal zorluklarından biridir (Dietz ve ark., 2020). Uysal-Şahin’e (2021) göre “iklim değişikliği, atmosferde ısıyı tutan karbondioksit gibi sera gazlarının yarattığı sera etkisiyle beraber hava, deniz ve karadaki sıcaklıkların giderek artmasını, yani küresel ısınmanın dünyadaki iklim dengesini değiştirmesini ifade etmektedir” (s. 148). İklim değişikliği Sanayi Devrimi sonrasında sera gazları emisyonunun artmasıyla birlikte gezegenimizde hızla ilerleyen sorun haline gelmiştir. İklim değişikliği büyük ölçüde hava durumlarını, su miktarı ve kalitesini olumsuz etkilemekte ve buz tabakalarını küçültmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması, daha az enerji ve daha verimli ısıtma ve soğutma kullanan ampullerin tercih edilmesi ve bilim insanları, çevreciler, toplumlar ve politika yapıcıların zorluklarla baş etmeleri için iş birliği içinde çalışmaları iklim değişikliğini azaltmada verimli çözümlerdir (Kaddo, 2016, ss. 5-11). Bir insan hakları krizi olan iklim değişikliğinin (Amnesty International, 2021, s. 30) yaşlı sağlığına etkileri incelenirken diğer insanlara kıyasla, yaşlıların artan sıcaklıklar, yükselen deniz seviyeleri, sel, kuraklık gibi aşırı hava olaylarına karşı savunmasız oldukları tespit edilmiştir (Kalaiyarasi ve Rajkumar, 2020, s. 1273). Aslında insanların yaşlanma süreci sonunda fizyolojik, biyolojik, ekonomik ve psikososyal açıdan yaşadığı değişimin (Ceylan, 2021, ss. 17, 209) onları iklim krizlerine karşı daha kırılgan hale getirdiği ifade edilebilir. Ni ve ark. (2025, s. 4) ise yaşlıları yalnızca savunmasız bir grup olarak tanımamak ve onların iklim eylemine aktif olarak katkıda bulunma potansiyellerini göz ardı etmemek gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca yaşlı nüfus büyümeye devam ettikçe yaşlıların içgörülerini ve eylemlerini iklim stratejilerine entegre etmenin önemli olduğuna da dikkat çekmişlerdir.

Demografik veriler Türkiye’de yaşlı nüfus oranının yükseldiğini göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2019 yılında %9,1 olan yaşlı nüfus oranı, 2024 yılında %10,6’ya yükselmiştir (TÜİK,

2025). Wanka ve ark. (2014) araştırmalarında yaşlıların yaşlılık sürecinde refahını nasıl ve ne şekilde koruyabileceğini belirleyen temel faktörün iklim değişikliği olduğunu tespit etmişlerdir. Dolayısıyla iklim sorunlarından en çok mağdur olan gruplar arasında bulunan yaşlıların özel ihtiyaçlarının tanınmasına ve haklarının korunmasına gereksinim duyulmaktadır. Devletler, sürdürülebilir ve bütüncül önlemler almadıkları takdirde yaşlıların sağlık hakkına ilişkin yükümlülüklerini ihlal etmiş olurlar (Amnesty International, 2021, ss. 6-7, 39-40, 54).

Bu noktada sosyal çalışmacıların yaşlıları desteklemek için yaptıkları müdahaleler de önem teşkil etmektedir. Bu müdahalelerin temelini oluşturan kuram ekolojik sistem yaklaşımıdır². Ekolojik sistem yaklaşımı kişi ve çevresi arasındaki etkileşime ve uyuma odaklanmaktadır (Duyan, 2018, s. 34). Bu çalışmada yaşlılar sağlık sistemi ile etkileşimde bulunmaktadır. İklim değişikliğinin yaşlıların sağlığına yönelik olumsuz etkilerini azaltmak ve sağlıklı/başarılı yaşlanmalarını sağlamak için sağlık sistemi, iklim değişikliğine uyumlu hale getirilebilir.

Her yaşlının sosyodemografik, sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikleri farklılık gösterdiği için iklim değişikliğinden etkilenme durumları da farklılık gösterebilir. Dolayısıyla bu yaklaşımı kullanan sosyal çalışmacıların yaşlıların iklim değişikliği karşısında sağlık hakkından tam anlamıyla yararlanma sürecinde yaşadığı sorunları çözerken dikkate alması gereken yedi unsur bulunmaktadır. Bunlar: “biogenetik faktörler, ailevi faktörler, kültürel faktörler, çevresel koşullar, kaynaklar ve fırsatlar, öz bakım kalıpları, gelişim ve sağlığın güncel göstergeleri” (Duyan, 2018, s. 46) şeklindedir. Diğer bir deyişle bu süreçte sadece yaşlıları değil, aynı zamanda onların içinde bulunduğu toplumu da ele almak gerekmektedir.

Anlatı incelemesinden oluşan bu çalışma için Google Scholar, DergiPark, YÖK tez ve YÖK dersler gibi veri tabanlarında “iklim değişikliği ve yaşlı sağlığı”, “iklim değişikliği ve yaşlı”, “iklim değişikliği”, “yaşlıların sağlık hakkı”, “sağlık hizmetleri”, “sağlık hakkı”, “halk sağlığı”, “tıbbi sosyal hizmet”, “insan hakları ve sosyal hizmet” anahtar kelimeleriyle tarama yapılmıştır. Ulaşılan çalışmalar konuyu desteklemesi açısından önceliklendirilmiş ve belirli yıl aralığıyla sınırlandırılmamıştır. İklim değişikliğinin yaşlıların sağlık hakkı üzerinde nasıl bir etkisi olduğu, yaşlılıkta iklim değişikliği sorunuyla başa çıkmak için sosyal hizmet alanında neler yapılması gerektiği araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Buradan yola çıkılarak araştırmada Türkiye’de yaşanan iklim değişikliğinin yaşlıların sağlık hakkına yönelik ortaya çıkardığı ihlalleri tespit etmek ve iklim değişikliği karşısında yaşlıların yaşadıkları sağlık sorunlarına yönelik sosyal hizmet bakış açısıyla çözüm önerileri üretmek amaçlanmaktadır. Bu yönde bir araştırmayla sosyal hizmet uygulamasına ve akademisine katkı sağlanmak istenmiştir.

Araştırmanın amaçlarına ulaşabilmek için öncelikle insan hakları, sağlık hakkı ve iklim değişikliği kavramlarının tanımı yapılmıştır. Daha sonra iklim değişikliğinin yaşlı sağlığına etkilerine yönelik

² Bu yaklaşıma göndermede bulunan müdahalelere “İklim Değişikliği Mücadelesinde Yaşlıların Sağlık Hakkı İçin Sosyal Hizmet Müdahalesi: Yaşlı Dostu Tıbbi Sosyal Çalışmacı” başlığı altında yer verilmiştir.

değerlendirme yapılmış, Türkiye'deki sağlık hizmetlerinin iklim değişikliğine hazırlanması noktasında yapılması gerekenler belirlenmiş ve iklim değişikliği mücadelesinde yaşlıların sağlık hakkı için sosyal hizmet müdahaleleri sıralanmıştır. Son olarak araştırma sonuca bağlanmış ve iyileştirme önerileri sunulmuştur.

1. İklim Değişikliğinin Yaşlı Sağlığına Etkileri

İklim değişikliği, sağlığı olumsuz etkilemesiyle öne çıkan küresel bir sorundur. Diğer bir deyişle iklim değişikliğinin beraberinde getirdiği riskler veya tehlikeler dünyada sağlık sorunlarının ve ölümlerin başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Toplum genelinde geniş boyutlu etkiler oluşturan iklim değişikliği, yaşlıların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan sağlığını kötü etkilemekte ve onları daha savunmasız konuma itmektedir (UNFCCC, 2007, s. 29; WHO, 2018).

İklim değişikliğinin yaşlıların sağlığına başlıca etkileri şu şekildedir: Artan sıcaklıklar, sıcak hava dalgaları, kuraklık, orman yangınları, fırtına ve sel gibi aşırı hava olaylarına bağlı olarak gerçekleşen ölümler, fiziksel yaralanmalar, kardiyovasküler hastalıklar, solunum yolu hastalıkları, ruh sağlığı sorunları, su kaynaklı hastalıklar, bulaşıcı ve vektör kaynaklı hastalıklar ve gıda kaynaklı hastalıklar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca sağlık eşitsizlikleri (fizyolojik faktörler, sağlık koşulları, çevresel faktörler, sosyoekonomik faktörler, psikolojik faktörler, kişisel faktörler ve sağlık hizmetlerine erişim) aşırı hava olaylarının etkilerine karşı yaşlıların sağlığını orantısız biçimde etkilemekte ve onları daha da kötüleştirmektedir. Diğer bir deyişle sağlık eşitsizlikleri arasında yaşla ilişkili hassasiyet, sosyal izolasyon, düşük gelir ve eğitim seviyesi, soğutma sistemlerinin eksikliği, seyrek bitki örtüsü, hızlı kentleşme, gıda güvenliği konusunda sınırlı farkındalık, engellilik, fiziksel gücün azalması, kronik hastalıklar, kırsal bölgeler, hızlı tanı ve tedavi için yeterli tıbbi kaynakların olmaması bulunmaktadır. Bu faktörler, yaşlıların çevre koşullarındaki değişikliklere uyum sağlama yeteneklerini etkilemektedir (Hosseini, 2024, ss. 2-5).

Yaşlılar açısından iklim değişikliği ile mücadele sürecinde birçok araştırmada çeşitli iyileştirme önerileri ileri sürülmüştür. Prina ve ark. (2024, ss. 1, 12) çalışmalarında heterojen bir grup olan yaşlıların iklim değişikliği algılarını iklim aktivizmine dahil etmenin, yaşlıların iklim değişikliği okuryazarlığını artırmanın, kuşaklararası ilişkileri geliştirmenin ve yaş dostu ortamlar oluşturmanın iklim değişikliğinin sağlıklı yaşlanma üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya olanak tanıdığını vurgulamışlardır. Anu ve ark. (2023, ss. 82-83) yaşlıların sıcak havalarda daha fazla sıvı tüketmeleri için bilgilendirilmesi, sosyal ilişki ağlarının güçlendirilmesi, iklim gerontolojisinin bir araştırma alanı olarak önceliklendirilmesi, yaşlılara eğitim vermek için onlarda var olan potansiyelin çevre aktivistlerine yönlendirilmesi, hekimler tarafından yaşlıların iklim değişikliğiyle ilişkili stres kaynaklarının fark edilmesi ve geriatrik sendromların tanınmasının gerekliliğine dikkat çekmişlerdir. Zanjari ve Mollaei (2024, ss. 397, 407) çevresel sürdürülebilirliğe daha fazla dikkat edilmesinin, halk sağlığı müdahale politikalarının geliştirilmesinin ve aşırı sıcaklıklara uyum stratejilerinin oluşturulmasının gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Carnes ve ark. (2013, s. 1090) yaşlı dostu stratejilerin, çevre dostu kentsel ortamlar

oluşturma yönünde devam eden çabalarla tutarlı olmasının iklim değişikliğine uyum sağlamada önemli bir süreç olduğunu vurgulamışlardır.

Hatfi ve ark. (2021, s. 133) toplumsal güven, sosyal destek, empati, toplumsal sorumluluk, toplumsal katılım ve yasalara uygunluk gibi sosyal sermayenin iklim değişikliğinin sosyal etkilerini azaltmada etkili olabileceğini vurgulamışlardır. İklim değişikliğiyle mücadelede sosyal hizmet uzmanlarının rolünün kritik öneme sahip olduğunu belirten Artan (2024, s. 33) da bu küresel sorun karşısında sosyal hizmetin rolünü ve uygulama yöntemlerini yeniden tanımlaması gerektiğini vurgulamıştır. Eğitim müfredatlarının güçlendirilmesi, eğitim programlarının ve atölye çalışmalarının düzenlenmesi, yayın ve araştırma sayısının artırılması, savunuculuğun yapılması, koruyucu ve toplum temelli yaklaşımın benimsenmesi, iş birliği yapılması ve sürdürülebilir uygulamaların teşvik edilmesi yoluyla sosyal hizmetin bu mücadelede daha etkin rol alabileceğini ifade etmiştir. Sosyal hizmet bilgi ve uygulamasının iklim değişikliği karşısında “bütüncül bir iklim adaleti yaklaşımı” benimsemesi ve dezavantajlı grupların haklarını ele alması gerektiğini belirten Madhanagopal ve Raju Nikku (2022) bu süreçte eko-sosyal müdahalelerin, yeşil sosyal hizmetin ve sürdürülebilir refah sistemlerinin de önemine dikkat çekmişlerdir.

Türkiye bağlamında literatür tarandığında çalışmalar yaşlıların aşırı sıcaklıklardan dolayı hareketsiz kaldıklarını, kapalı alanlarda kısıtlandıklarını, sosyalleşemediklerini, iklim değişikliği karşısında çaresizlik hissettiklerini ve bu duruma katlanmak zorunda kaldıklarını, gelecek nesiller için endişe duyduklarını ortaya koymuştur (Işık ve ark., 2024; Ulu, 2023; Ulu, 2024). Ayrıca araştırmalar iklim değişikliğinin yaşlılar üzerindeki etkilerinin kapsamlı bir şekilde ele alınması, yaşlıların sosyal hayatlarının desteklenmesi, iklim değişikliğine uyum sağlama ve dayanıklılık kapasitelerinin artırılması noktasında iklim gerontolojisine dikkat çekilmesinin, yaşlıların daha fazla sıvı tüketmesi için eğitilmesinin ve güvenli alanlara yerleştirilmesinin, yaşlıların yaşadıkları bölgelerin haritasının çıkarılmasının (Doruk-Kondakçı, 2024, ss. 133-134), Türkiye'nin farklı bölgelerinde ve şehirlerinde saha çalışmalarının gerçekleştirilmesinin (Cebeci ve Akay, 2024, s. 158), yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında kuvvetli bir iş birliğinin yapılmasının (Ulu, 2024, s. 50) gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalardan anlaşılacağı üzere iklim değişikliğinin doğrudan, dolaylı ve aracı etkileri yaşlıların sağlık hakkından yararlanmasını engellemektedir. Dolayısıyla iklim değişikliği karşısında yaşlıların biyopsikososyal açıdan tam bir iyilik halini sağlamak adına mikro, mezo ve makro düzeyde işlevsel düzenlemelerin gerçekleştirilmesi önem teşkil etmektedir.

2. Türkiye'deki Sağlık Hizmetlerinin İklim Değişikliğine Hazırlanması

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) raporlarına göre (aktaran İklim Değişikliği Başkanlığı, 2024, s. x), Türkiye'nin coğrafi konumundan dolayı iklim değişikliğine bağlı olarak meydana gelen kuraklık, sel ve aşırı hava olaylarına karşı kırılganlığının artacağı öngörülmektedir. Dolayısıyla iklim değişikliğinin etkilerine karşı sağlık alanında uyum faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir. Uyum, iklim

değişikliği ile mücadele kapsamında strateji ve politikaların güçlendirilmesi ve uygulanması sürecidir. Sağlık sektörünün iklim değişikliğinin etkilerine karşı daha dirençli ve sürdürülebilir olması için alınması gereken uyum önlemleri şu şekildedir: (1) Sağlam kanıtlara dayalı kararların alınması, (2) iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden korunmak için sağlık etki değerlendirmesi (SED) aşamalarının uygulanması, (3) halk sağlığı bakış açısına sahip lider olunması, (4) sağlıklı yaşam ortamları sağlayan uyum politikalarının hazırlanması, (5) iklim değişikliğinin sağlığa etkilerine karşı uyumlu sağlık sektörünün oluşturulması, (6) sektörler arasında iklime duyarlı ortak dil ve iletişim kurulması ve (7) iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine dirençli sağlık tesislerinin inşa edilmesi (İklim Değişikliği Başkanlığı, 2024, ss. x, 1, 9, 115).

Ülkeler kendi kurdukları sağlık kurumlarında insanlara sağlık hizmeti sunmaktadırlar. Birçok ülkede sağlık sistemi koruyucu sağlık hizmetleri üzerine kurulmuştur. Bu hizmetler birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetleri kapsamında yürütülmektedir (Almanya, ABD, Azerbaycan, Bulgaristan, Çin, Danimarka, Finlandiya, İsveç, Rusya...). Türkiye’de ise sağlık sistemi koruyucu (birinci, ikinci ve üçüncü basamak), tedavi edici sağlık hizmetleri ve rehabilitasyon hizmetleri olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Topbaş, 2016, ss. 13-14). Türkiye dahil birçok ülkede sağlıklı bir hayat tarzının oluşturulmasında önemi giderek artan birinci basamak sağlık hizmetleri (aşı ve bağışıklama, sağlık taramaları, kronik hastalıkların önlenmesi, anne ve çocuk sağlığı, sağlıklı beslenmenin ve fiziksel aktivitenin teşvik edilmesi, bağımlılıkla mücadele, ruh sağlığı, ağız sağlığı, okul sağlığı, iş sağlığı, çevre sağlığı, sağlık eğitimleri vb.) bireyin ve toplumun sağlığını koruyan ve geliştiren hizmetlerdir. İkinci basamak sağlık hizmetleri, hasta ya da yaralıları yatarak tedavi gördükleri hastanelerde verilen hizmetlerdir. İleri tıbbi tedavi gerektiren ve nadir hastalıklar için de üçüncü basamak sağlık hizmetleri sunulmaktadır (Arman, 2024, ss. 6-7; Ministry of Social Affairs and Health, 2019; National Health Commission of the PRC, 2019; U. S. Department of Health and Human Services, 2025).

Ülkelerin sağlık hizmetlerindeki farklılıkların nedenleri ve hizmetleri uygulamada karşılaşılan zorluklar sağlık hizmetlerinin kalitesi, verimliliği ve erişilebilirliği ile ilişkili olabilmektedir. Örneğin; ABD’de sağlık hizmetlerine ayrılan fon fazla³ olmasına rağmen hizmetleri kapsayıcı olmayan ve yüksek fiyatlı olan ülkelere biridir (Gunja ve ark., 2023). ABD’ye kıyasla, en iyi sağlık sistemine sahip Tayvan, Güney Kore, Japonya, Hollanda, Danimarka, Avusturya, Fransa, Finlandiya, Tayland ve İspanya (Dubakova, 2025) gibi ülkelerde ise evrensel, uygun fiyatlı ve yüksek kaliteli sağlık hizmetleri sunulmaktadır (Garrido, 2025). Türkiye’nin de sağlık hizmetleri evrensel ve makul fiyatlıdır.⁴ Dubakova (2025) tarafından 2025 yılında Türkiye’nin sağlık hizmetleri kalitesi bakımından 28. sırada yer alacağı belirtilmiştir. Bu verilerden Türkiye’nin sağlık hizmetleri altyapısının iyileşmeye başladığı anlaşılmaktadır.

İklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı sağlık hizmetlerinin gözden geçirilmesi iklim değişikliğiyle mücadele sürecinde önemlidir. Bu hizmetler kapsamında yapılması gerekenler şu şekildedir:

³ ABD’de 2032 yılına kadar toplam sağlık harcamalarının 7.7 trilyon \$ olması beklenmektedir (Statista, 2025).

⁴ Türkiye’nin toplam sağlık harcaması 1 trilyon 244 milyar 237 milyon TL olmuştur (TÜİK, 2024).

2.1. Koruyucu Sağlık Hizmetleri

İklim değişikliğine bağlı hastalıklar oluşmadan yaşlıları korumak için verilen hizmetlerdir (Topbaş, 2016, s. 14). Bu hizmetler kapsamında iklim değişikliğine bağlı vakaların görülme hızının azaltılması, hastalıkların erken dönemde tespit edilmesi ve hastalıkların ilerlemeden önlenmesi hedeflenmektedir.

Sağlık sistemini iklim değişikliğine hazırlamaya yönelik Benson ve Blackman (2011, ss. 5-8) şu önerilerde bulunmuştur:

- Halk sağlığı birimleri tarafından hava kalitesi indeksine yönelik raporlar yayımlanmalı ve bu doğrultuda düzenli uyarılar yapılmalıdır.
- Artan sıcak hava dalgalarına yönelik uyarı sistemleri kullanılmalı ve kitle iletişim araçlarıyla sağlık mesajları gönderilmelidir.
- Aşırı hava olaylarına bağlı gerçekleşen hastalıklara karşı koruyucu bir faktör olarak görülen sosyal destek ağları (aile, akraba ve arkadaş vb.) ve toplum temelli bakım hizmetleri geliştirilmelidir. Bu noktada sağlık personelleri ve sosyal çalışmacılar eşgüdümlü çalışmalıdır.
- Sağlık personelleri hava kirlenmelerinin sağlığa etkilerine karşı dikkatli olmalı ve daha savunmasız konumda bulunan yaşlıları uygun durumlarda profilaksi tedbirler (aşı, ilaç vb.) almaları konusunda eğitmelidir.
- Gastrointestinal hastalıkları önlemek için yeterli gıda depolama, işleme ve pişirme tesisleri kurulmalı, gıda güvenilirliği sağlanmalı ve sağlıklı beslenme geliştirilmelidir. Bu noktada beslenme uzmanı ve gıda mühendisi gibi meslek elemanları ile iş birliği yapılmalıdır.
- Bulaşıcı ve vektör kaynaklı hastalıkların erken tespiti ve kontrol altına alınması için gözetim ve izleme sistemleri kullanılmalıdır. Bu noktada entomologlar ve epidemiyologlar ile eşgüdümlü çalışmalıdır.

Literatürdeki önerilere ilaveten bu çalışma kapsamında ayrıca şu öneriler de geliştirilmiştir:

- Yaşlıların ve ailelerinin iklim değişikliğiyle ilgili alınacak kararlarda söz sahibi olmaları sağlanmalıdır. Bu noktada "İklim Değişikliğine Yönelik Bilinçlendirme Haftası" ilan edilmeli ve sağlık kurumlarında "yaşlı sağlığı birimleri" kurulmalı ve "iklim değişikliği ile mücadele merkezi" inşa edilmelidir. Bu birim ve merkez Sağlık Bakanlığı ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın iş birliği ve koordinasyon yapmasıyla hayata geçirilebilir.
- Artan sıcaklıklara ve sıcak hava dalgalarına karşı koruyucu bir unsur olan konut ve çevre tasarımı yaşlıların sağlık gereksinimleriyle uyumlu hale getirilmelidir. Diğer bir deyişle yaşlıların yaşadığı konut ve çevre "yaşlı sağlık dostu" olmalıdır. Bu noktada mimarlar, kentsel tasarım ve şehir plancısı gibi uzmanlar ile iş birliği yapılmalıdır.

2.2. Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri

İklim değişikliğine bağlı acil durum ve afetlerin temel sağlık sistemi altyapısını ve hizmetlerini kesintiye uğratması yaşlılarda yaralanma ve sağlık sorunlarının artmasına neden olabilir. Ayrıca kronik hastalıklar, engellilik, sosyal dışlanmaya ve kesişimsel ayrımcılığa maruz kalma ve ekonomik bağımsızlığın azalması gibi faktörler yaşlıların iklim değişikliği sonucunda oluşan hastalıklara karşı duyarlılığını daha da artırabilir (Amnesty International, 2021, ss. 40, 54). Bu noktada yapılması gerekenler şu şekildedir:

- Tedavi edici hizmetler ile yaşlıların eski sağlığına kavuşmaları amaçlanmaktadır. Bu süreçte sağlık kurumların iklim değişikliğine dirençli hale getirilmelidir.
- Özellikle birinci basamak sağlık kurumlarında gerontolog ve sosyal çalışmacı gibi meslek elemanları istihdam edilmelidir. Yaşlının çok yönlü değerlendirilmesi noktasında bu meslek elemanlarının varlığı önemlidir.
- İklim değişikliğine bağlı sağlık sorunu yaşayan yaşlıların düzenli olarak muayeneleri yapılmalı, hastalık süreci hakkında yaşlı ve ailesi bilgilendirilmeli ve doğru kaynaklarla buluşturulmalıdır.

2.3. Rehabilitasyon Edici Sağlık Hizmetleri

İklim değişikliği, yaşlıların fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlıkları üzerinde uzun süreli ve/veya hatta geri dönüşü olmayan etkilere neden olabilir (Amnesty International, 2021, s. 53). Bu noktada yapılması gerekenler şu şekildedir:

- Fiziksel açıdan rehabilitasyon hizmetleri ile yaşlıların bağımsız ve sağlıklı olarak yaşamaya devam etmeleri sağlanmalıdır. Her yaşlı için fiziksel rehabilitasyon programlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde yaşlı ve ailesine duygusal, araçsal ve bilimsel destek (Kızır, 2015, ss. 69-70) verilmelidir. Bu süreçte meslek elemanları arasında iş birliğinin olması yaşlıların yaşam kalitesini artırmada önemlidir.
- Psikososyal açıdan rehabilitasyon hizmetleri ile yaşlıların direnci ve uyum sağlama kapasiteleri artırılmalı, yalnızlık hissi ve sosyal izolasyonu azaltılmalı, sosyal işlevselliği artırılmalıdır. Bu süreçte yaşlılar için sosyal beceri eğitimleri verilmeli, grupla çalışmalar ve toplumsal bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

3. İklim Değişikliği Mücadelesinde Yaşlıların Sağlık Hakkı İçin Sosyal Hizmet Müdahalesi: Yaşlı Dostu Tıbbi Sosyal Çalışmacı

Türkiye nüfusunun yaşlanmakta olduğu dikkate alındığında, iklim değişikliği karşısında savunmasız gruplar arasında bulunan yaşlılara yönelik sağlık hizmetleri özelinde holistik bir yaklaşımla sosyal hizmet müdahalelerinin gerçekleştirilmesi önemlidir.

Araştırma kapsamında sosyal çalışmacılar için “yaşlı dostu tıbbi sosyal çalışmacı” adlandırması yapılmıştır. Bu kavramsallaştırmanın zeminini “yaşlı dostu” ve “tıbbi sosyal hizmet uzmanı” kavramları oluşturmaktadır.

Tıbbi sosyal hizmet uzmanı, sosyal hizmet müdahale yöntemlerini kullanarak hastaların ve ailelerinin psikososyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesine yardımcı olan meslek elemanıdır (Tuncay, 2018, s. 15). Yaşlı dostu yaklaşımı da DSÖ tarafından 2006 yılında yaşlıların yaşam kalitesini artırmak için tanıtılan yaşlı dostu şehir(ler) uygulamasından beri (Plouffe ve Kalache, 2010, s. 735) çeşitli disiplinlerde ve akademik çalışmalarda yer almaya başlamıştır. Örneğin; Acemoğlu ve ark. (2022) yaşlı dostu iş, Zengin-Taş ve ark. (2023) yaşlı dostu kent, Gibney ve ark. (2019) yaşlı dostu çevre, Talmage ve ark. (2016) yaşlı dostu üniversite, Steels (2015) yaşlı dostu şehir ve topluluk kelime gruplarını kullanmıştır. Ayrıca Yaşlı Dostu Enstitüsü (Age-Friendly Institute) yaşlı dostu bir ekosistem oluşturma noktasında hizmet sağlayıcılarla birlikte şehirlerde ve topluluklarda, üniversitelerde, sağlık sistemlerinde, halk sağlığında ve istihdamda dönüşümsel çalışmalar yaptıklarını vurgulamıştır (Age-Friendly Institute, 2024).

Sağlık kurumlarında görev yapan tıbbi sosyal hizmet uzmanlarının da yaşlı dostu olarak ele alınması bu çalışmanın önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşımın Türkiye'deki sağlık sistemi ve sosyal hizmet mesleği için yol gösterici nitelikte olacağı düşünülmektedir.

Yaşlı dostu tıbbi sosyal çalışmacı, iklim değişikliğiyle mücadele sürecinde (1) yaşlıların iklim değişikliğine uyumunu kolaylaştırmak, (2) yaşlıların iklim değişikliğine yönelik farkındalığını artırmak, (3) yaşlıların sağlık hizmetlerine erişimde karşılaştığı eşitsizlikleri önlemek için fırsatlar oluşturmak, (4) iklim değişikliğine daha dirençli sağlık hizmetlerinin oluşturulmasına yardımcı olmak, (5) iklim politikalarının yaşlıları ve sağlık hakkını daha önemseyen bir nitelikte oluşturulması için savunuculuk yapmak gibi faaliyetleri yürütebilir.

İklim değişikliğiyle mücadelede yaşlıları desteklemek adına yaşlı dostu tıbbi sosyal çalışmacı tarafından yapılması gereken müdahaleler şu şekilde ileri sürülmüştür:

Yaşlılara Yönelik İklim Adaletinin Geliştirilmesi İçin Çabalamak

Yoksul yaşlılar, engelli yaşlılar, ırk, etnik köken ve cinsiyet temelinde ayrımcılığa maruz kalan yaşlılar için (Amnesty International, 2021, s. 54) iklim adaleti sağlanırken onların gereksinimleri ve deneyimleri dikkate alınmalıdır. Bu noktada yaş ayrımcılığıyla mücadele etmek ve iklim adaletini sağlamak önemlidir.

Yaşlıların Kendi Kaderini Tayin Hakkını Geliştirmek

Sosyal çalışmacılar genç, engelli, yaşlı olsun tüm insanların kendi kaderini tayin etme hakkını en üstü seviyeye taşımak için uğraşmaktadır (Sheafor ve Horejsi, 2016, s. 99).

Güvencesiz ve yetersiz koşullarda yaşayan yaşlıların sağlık hizmetlerinden mahrum kalması ve iklim değişikliğinin sağlığa karşı olumsuz etkilerini önlemeye veya hafifletmeye yönelik müdahale yöntemlerinin yaşlıların bilgilendirilmiş onamları olmadan uygulanması kendi kaderini tayin hakkını tehdit eden durumlardır. Bu durumlarda sosyal çalışmacıların iklim değişikliğine dirençli sağlık hizmetlerinin tüm yaşlıları kapsayacak şekilde inşa edilmesi için savunuculuk yapması, yaşlıların sağlık bir hayat sürme hakkından tam ve etkin bir şekilde yararlanmaları için duygularını ve düşüncelerini ifade etmelerine olanak sağlaması, yaşlıları

sağlık gereksinimlerine uygun kaynaklarla buluşturması önem teşkil etmektedir (Amnesty International, 2021, s. 44).

Yaşlıların Uyum Sağlama Kapasitesini Artırmak

Sosyal çalışmacılar, yaşlıları iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden korumaya yönelik uyum çalışmalarının oluşturulmasına katkıda bulunmalı (iklim.gov.tr) ve uyum çalışmaları ile yaşlıların iklim değişikliğine yönelik endişelerini azaltmaya yardımcı olmalıdır.

Yaşlıyı Çevresi İçinde Ele Alıp Değerlendirmek

Sosyal çalışmacılar, “çevresi içinde insan” ve “bulunduğu yerden başla” ilkelerinden hareketle yaşlı müracaatçı ile biyopsikososyal açıdan bir bütün olarak ilgilenmeli (Sheafor ve Horejsi, 2016, ss. 95, 97, 228) ve müdahaleye müracaatçının sağlığı üzerinde baskı oluşturan endişe ve sorunlarla başlamalıdır.

Artan sıcaklıklara bağlı olarak yaşlıların daha az dışarı çıkması ve yalnız yaşayan yaşlıların olası risk ve tehlikelerde kaynaklara erişiminin kısıtlı olması vb. durumlar yaşlılarda sosyal ilişki ağlarının zayıflamasına, sosyal izolasyonun ise artmasına neden olabilir (Zanjari ve Mollaei, 2024, s. 407). Bu süreçte yaşlıların sosyal sermaye düzeylerini artırmak önemlidir.

Yaşlıların ve Sağlık Çalışanlarının İklim Değişikliğine Yönelik Farkındalığını Artırmak

Hastane içerisinde “yaşlı sağlığı ekibi” kurulmalıdır. Ekibin bir parçası olan sosyal çalışmacı; gerontolog ve sağlık personelleri ile eşgüdüm içinde çalışarak hem yaşlı ve ailesini hem de sağlık çalışanlarını iklim değişikliğinin etkilerine karşı bilgilendirmeli ve danışmanlık yapmalıdır.

Sağlık Hizmetlerinin İyileştirilmesine Öncülük Etmek

İklim değişikliği karşısında sağlık hizmetlerinin etkili bir şekilde sunulmaması durumunda sosyal çalışmacılar, sorunun doğasını anlamalı, bilgileri toplamalı ve sentezlemeli ve de bulguları karar alıcılara açık biçimde rapor etmelidir (Sheafor ve Horejsi, 2016, s. 85). Ayrıca iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum politikalarının sağlık hizmetleri ve yaşlıların sağlık sorunları üzerindeki etkilerini saptamalıdır.

Aslında tüm bu müdahaleler bütün insanların potansiyellerini geliştiren ve onları kaynaklarla buluşturan sosyal hizmetin temel yaklaşımlarından biri olan ekolojik sistem yaklaşımına göndermede bulunmaktadır. Müdahaleler, ekolojik sistem yaklaşımıyla yaşlının problem çözme ve baş etme becerisini artırması, yaşlıyı işlevsel kılabilmesi, çevresi içinde ele alması, kaynak ve fırsatlara ulaştırması yönüyle ilişkilidir (Zastrow, 2016, ss. 6, 16-17).

Sonuç ve Öneriler

Araştırmada sağlık hizmetlerinin sunumu için önemli bir araç olan sağlık hakkı, iklim değişikliği bağlamında yeniden değerlendirilmiştir. Yaşlılar göz önünde bulundurularak sağlık hizmetlerinin iklim değişikliğine hazırlanması noktasında yapılması gerekenler sıralanmış ve iklim değişikliğiyle mücadele sürecinde sosyal çalışmacılar tarafından gerçekleştirilmesi gereken mesleki müdahaleler ortaya çıkarılmıştır. Araştırmanın sosyal hizmet mesleğinde önemli bir alan olan sağlık hizmetlerini iklim değişikliği ve yaşlılık perspektifinde

ele alması, bu yönde yapılacak sosyal hizmet çalışmaları için yol gösterici olması ve sağlık kurumlarında görev alan sosyal çalışmacıların yaşlı dostu olmaları için teşvik etmesi yönünden faydalı olması istenmiştir. Literatür incelendiğinde iklim değişikliği etkilerinin yaşlıların sağlığını kötü etkilediği ve onları daha savunmasız hale getirdiği tespit edilmiştir. Bu süreçte yaşlıların sağlık hakkından tam ve etkin bir şekilde yararlanabilmesi için sağlık hizmetleri kapsamında yapılması gerekenlerin yeniden düşünülmesi gerekli görülmüştür.

Koruyucu sağlık hizmetleri ile iklim değişikliğine bağlı hastalıklar oluşmadan yaşlıların korunması ve bilinçlendirilmesi; tedavi edici sağlık hizmetleri ile iklim değişikliğine bağlı hastalıklara karşı kırılganlığı artan yaşlıların düzenli olarak muayenelerinin yapılması ve hastalık süreci hakkında yaşlı ve ailesinin bilgilendirilmesi ve de sağlık kurumlarının iklim değişikliğine dirençli hale getirilmesi; rehabilite edici sağlık hizmetleri ile iklim değişikliğinden kaynaklı hastalıklar sonucunda kronik hastalıklar yaşayan veya engelli olan yaşlıların sağlıklı ve kaliteli bir yaşam sürmelerine olanak sağlanması elzemdir.

Bu noktada yaşlıların gereksinimlerinin farkında olunarak fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlıkları korunmalıdır. Bunun için de devletin, bilim insanlarının ve meslek elemanlarının (sosyal çalışmacı, gerontolog, hekim, mimarlar, kentsel tasarım ve şehir plancısı) iş birliği içinde çalışarak iklim değişikliği karşısında yaşlıların sağlık hakkına yönelik bütüncül ve sürdürülebilir önlemler almalarına ihtiyaç vardır.

Ayrıca uluslararası literatürde iklim değişikliğinin yaşlı sağlığına etkilerine yönelik birçok çalışmanın hazırlandığı saptanmıştır. Türkiye’de de çeşitli alanlarda (sosyal hizmet, gerontoloji, halk sağlığı, psikoloji vb.) iklim değişikliğini ve yaşlıların sağlık hakkını birlikte ele alan uygulamalı araştırmaların yaygınlaştırılmasına gerek duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acemoglu, D., Mühlbach, N. S. ve Scott, A. J. (2022). The rise of age-friendly jobs. *The Journal of the Economics of Ageing*, 23, 100416. <https://doi.org/10.1016/j.jeoa.2022.100416>
- Age-Friendly Institute, A.-F. I. (2024). *Age-friendly ecosystem*. Erişim adresi: <https://institute.agefriendly.com/initiatives/age-friendly-ecosystem/>. Erişim tarihi: 06.08.2025
- Amnesty International. (2021). *Stop burning our rights! What governments and corporations must do to protect humanity from the climate crisis*. Erişim adresi: <https://www.amnesty.org/en/documents/pol30/3476/2021/en/>. Erişim tarihi: 06.04.2025.
- Anu, A., Sonia, G. L. ve Ismail, K. (2023). Effect of climate change on health in older persons. *Wits Journal of Clinical Medicine*, 5(2), 79-84. <https://doi.org/10.18772/26180197.2023.v5n2a1>
- Arman, İ. H. (2024). Birinci basamak hizmetleri nedir? 1(65), Medipol Üniversitesi Yayınları, 6-7.
- Artan, T. (2024). Yeşil adaletin sesi: İklim değişikliği karşısında sosyal Hizmetin rolü ve mücadelesi. İÜC Yayınevi.
- Asher, J., Hamm, D. ve Sheather, J. (2007). *The right to health: a toolkit for health professionals*. Erişim adresi: http://www.ifhhro.org/wp-content/uploads/2017/09/bma_toolkit_en.pdf
- Benson, A. ve Blackman, D. (2011). To distribute leadership or not? A lesson from the islands. *Tourism Management*, 32(5), 1141-1149. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2010.10.002>
- Carnes, B. A., Staats, D. ve Willcox, B. J. (2013). Impact of climate change on elder health. *J. Gerontol. Ser. A Biomed. Sci. Med. Sci.*, 69(9), 1087-1091. <https://doi.org/10.1093/gerona/glt159>
- Cebeci, F. ve Akay, O. (2024). Türkiye'deki yaşlı bireylerin iklim değişikliğinin etkilerine dair deneyimleri: Yerel bağlamda bir derleme. *Toplumsal Politika Dergisi*, 5(2). 151-163.
- Ceylan, H. (2021). *Yaşlılık ve refah devleti (2. bas.)*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dietz, T., Shwom, R. L. ve Whitley, C. T. (2020). Climate change and society. *Annual Review of Sociology*, 46(1), 135-158. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev-soc-121919-054614>
- Doruk Kondakçı, D. (2024). Değişen iklimde yaşlanmak ve iklim değişikliğini yaşamak. *Geriatrik Bilimler Dergisi*, 7(2), 126-136. <https://doi.org/10.47141/geriatrik.1419542>
- Dubakova, A. (2025). *Countries with best healthcare in the world*. Erişim adresi: <https://www.freetour.com/blog/countries-with-the-best-healthcare-in-the-world>. Erişim tarihi: 13.09.2025
- Duyan, V. (2018). Ekolojik yaklaşım. V. Duyan (Ed.). *Sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları* içinde (ss. 27-51). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Garrido, M. (2025). *Top 15 countries with best healthcare for expats in 2025*. Erişim adresi: <https://www.globalcitizensolutions.com/countries-with-best-healthcare-for-expats/#countries-with-the-best-healthcare-for-expats-2025-rankings>. Erişim tarihi: 13.09.2025
- Gibney, S., Zhang, M. ve Brennan, C. (2020). Age-friendly environments and psychosocial wellbeing: A study of older urban residents in Ireland. *Aging & Mental Health*, 24(12), 2022-2033. doi:10.1080/13607863.2019.1652246
- Gunja, M. Z., Gumas, E. D. ve Williams II, R. D. (2023). *U.S. Health care from a global perspective, 2022: Accelerating spending, worsening outcomes*. Erişim adresi: <https://www.commonwealthfund.org/publications/issue-briefs/2023/jan/us-health-care-global-perspective-2022>. Erişim tarihi: 13.09.2025
- Güngör, F. (2016). İnsan hakları ve sosyal hizmet. İstanbul Üniversitesi AUZEF.
- Hatfi, S., Ghasemi, A., Barandegi, B. ve Moya, S. (2021). Analysis sociologica nexus inter mutationem climatis et capitale sociale in Irania [Sociological analysis of the relationship between climate change and social capital in Iran]. *Journal of Climate Research*, 1400(46), 131-146.
- Hosseini, M. M., Zargoush, M. ve Ghazalbash, S. (2024). Climate crisis risks to elderly health: Strategies for effective promotion and response. *Health Promotion International*, 39(2), 1-16. <https://doi.org/10.1093/heapro/daae03>
- Işık, A., Ulus, Z. ve Şatıroğlu Güldalı, P. (2024). 60 yaş ve üstü bireylerin iklim değişikliği ile ilgili düşüncelerinin yeşil sosyal hizmet bağlamında değerlendirilmesi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 658-682. <https://doi.org/10.30561/sinopusd.1495553>

- İklim Değişikliği Başkanlığı. (2024). *İklim değişikliğine uyum stratejisi ve eylem planı (2024-2030)*. Erişim adresi: https://iklim.gov.tr/db/english/icerikler/files/%C4%B0klim%20De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fine%20Uyum%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plan_%202024-2030.pdf. Erişim tarihi: 17.05.2025
- İklim Değişikliği Başkanlığı. İklim değişikliğine uyum. Erişim adresi: <https://iklim.gov.tr/sss/iklim-degisikligine-uyum>. Erişim tarihi: 14.05.2025
- Kaddo, J. R. (2016). Climate change: Causes, effects, and solutions. A with Honors Projects. 164. <http://spark.parkland.edu/ah/164>
- Kalaiyarasi, V. ve Rajkumar, P. (2020). Impact of climate change on elderly health, *International Journal of Management*, 11(12), 1273-1278. <http://iaeme.com/Home/issue/IJM?Volume=11&Issue=12>
- Kızır, M. (2015). Engelli aileleri. C. Gönüllü Taşkesen, M. Ö. Taşkesen (Ed). *Engellilik ve sosyal hizmet içinde* (ss. 51-77). Karaağaç Yayınevi.
- Madhanagopal, D., ve Raju Nikku, B. (2022). Social Work and Climate Justice: International Perspectives. In *Social Work and Climate Justice: International Perspectives* Taylor & Francis.
- Ministry of Social Affairs and Health. (2025). Primary healthcare. Erişim adresi: <https://share.google/B7y16uHOiWxZ7YVv8>. Erişim tarihi: 09.08.2025
- National Health Commission of the PRC. (2019). Development of China's public Health as an essential element of human rights. Erişim adresi: <https://share.google/qEcHJstCe96psTFkn>. Erişim tarihi: 09.08.2025
- Ni, Q., Dong, H., Kaniadakis, A., Wang, Z. ve Ge, C. (2025). Investigating older adults response to climate change. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 22(154), 1-27. <https://doi.org/10.3390/ijerph22020154>
- Plouffe, I. ve Kalache, A. (2010). Towards global age-friendly cities: determining urban features that promote active aging. *Journal of urban health: bulletin of the New York academy of medicine*, 87(5), 733-739.
- Prina, M., Khan, N., Khan, S. A., Caicedo, J. C., Peycheva, A., Seo, V., Xue, S. ve Sadana, R. (2024). Climate change and healthy ageing: An assessment of the impact of climate hazards on older people. *Journal of Global Health*, 14(04), 1-17. <https://doi.org/10.7189/jogh.14.04101>
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. J. (2016). *Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler* (3. bas.) (Çev. Ed. D. B. Çiftci). Nika Yayınevi.
- Statista. (2025). *Forecasted U.S. national health expenditure from 2023 to 2032*. Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/934283/total-us-national-health-expenditure-projection/>. Erişim tarihi: 13.09.2025
- Steels, S. (2015). Key characteristics of age-friendly cities and communities: a review. *Cities*, 47, 45–52. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2015.02.004>
- Talmage, C. A., Mark, R., Slowey, M. ve Knopf, R. C. (2016). Age friendly universities and engagement with older adults: Moving from principles to practice. *International Journal of Lifelong Education*, 35(5), 537–554. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1080/02601370.2016.1224040>
- Topbaş, M. (2016). Halk sağlığına giriş. Z. A. Kaplancıklı (Ed.). *Halk sağlığı içinde* (ss. 2-25). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Tuncay, T. (2018). Tıbbi Sosyal hizmetin tarihçesi ve temel roller. M. Oral (Ed.). *Tıbbi sosyal hizmet içinde* (ss. 4-26). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *İstatistiklerle yaşlılar, 2024*. Haber Bülteni, 13 Mart, Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2024-54079>, Erişim tarihi: 12.05.2025
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *Sağlık harcamaları istatistikleri, 2023*. Haber Bülteni, 06 Aralık, Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Saglik-Harcamalari-Istatistikleri-2023-53561>, Erişim tarihi: 13.09.2025
- Ulu, N. N. (2023). İklim değişikliği ve yaşlıların destinasyon tercihleri ilişkisi: Antalya/Konyaaltı ilçesi örneği. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 20–33. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12607979>
- Ulu, N. N. (2024). İklim krizinin kentsel alanlardaki yaşlı nüfus üzerinde etkisi ve iklim adaleti yaklaşımı: Antalya/Konyaaltı ilçesi örneği. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 8(1). <https://doi.org/10.5281/zenodo.12819207>
- United Nations Framework Convention on Climate Change. (2007). *Climate change: Impacts, vulnerabilities and adaptation in developing countries*. Erişim adresi: <https://unfccc.int/resource/docs/publications/impacts.pdf>

- U.S. Department of Health and Human Services. (2025). Prevention & wellness. Erişim adresi: <https://www.hhs.gov/programs/prevention-and-wellness/index.html> Erişim tarihi: 09.08.2025
- Uysal-Şahin, Ö. (2021). Yaşam kalitesi ve küresel iklim değişikliği. *Journal of Awareness*, 6(3), 147-154. <http://dx.doi.org/10.26809/joa.6.3.06>
- Wanka, A., Arnberger, A., Allex, B., Eder, R., Hutter, H-P. ve Wallner, P. (2014). The challenges posed by climate change to successful ageing. *Zeitschrift für Gerontologie und Geriatrie*, 47, 468-474. doi:10.1007/s00391-014-0674-1.
- World Health Organization (WHO). (2018). *COP24 special report: Health and climate change*. Erişim adresi: <https://iris.who.int/handle/10665/276405>. Erişim tarihi: 06.04.2025.
- World Health Organization. (2020). Basic document. Erişim adresi: <https://apps.who.int/gb/bd/> <https://apps.who.int/gb/bd/>. Erişim tarihi: 21.05.2025
- Zanjari, N. ve Molaei, P. (2024). Effectus mutationis climatis in valetudinem senum: Recensio systematica [The effects of climate change on the health of the older adults: a systematic review]. *Iranian Journal of Health and Environment*, 17(2), 397-416.
- Zastrow, C. (2016). *Sosyal hizmete giriş* (4. Ed.) (Çev. Ed. D. B. Çiftçi). Nika Yayınevi.
- Zengin, N. (2010). "Sağlık hakkı" ve sağlık hizmetlerinin sunumu. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 1(1), 44-52.
- Zengin Taş, E., Kırışık, H., Yıldız F., Ata, Z. ve Aktuğ, M. (2023). Yaşlı dostu kentin anlamı ve aktif yaşlanmaya katkıları: Cumhuriyetin 100. yılında İzmir kenti örneği. *Kent Akademisi Dergisi*, 16(Special Issue for the 100th Anniversary of the Republic of Turkey), 71-96. <https://doi.org/10.35674/kent.1352981>